

Kada viešoji įstaiga, nevyriausybinių organizacija, asociacija ar kt. viešasis ar privatusis juridinis asmuo tampa perkančiąja organizacija

Vartojami trumpiniai

PO – perkančioji organizacija

VPĮ – Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas

1 PO gali būti ne tik valstybės ar savivaldybės institucijos

PO gali tapti ir viešasis ar privatusis juridinis asmuo, jei visa ar tam tikra jo veiklos dalis yra skirta specialiai nekomercinio ir nepramoninio pobūdžio viešiesiems interesams tenkinti ir jei atitinka bent vieną iš VPĮ 2 straipsnio 25 dalies 2 punkte esančių sąlygų.

Šios papildomos sąlygos susijusios su finansavimu, kontrole ar administracija, valdymu ir jų taikymas praktikoje pakankamai aiškus. Tačiau nuostata dėl nekomercinio ir nepramoninio pobūdžio viešųjų interesų praktikoje kelia daugiausia neaiškumų vertinant PO statuso klausimą.

Nuo 2017-07-01 įsigaliojusiame VPĮ nuostata dėl viešojo intereso aiškesnė lyginant su ankstesne VPĮ redakcija: nurodyta, kad *kai subjektas vykdo veiklą įprastinėmis rinkos sąlygomis, siekia pelno ir pats prisiima savo veiklos nuostolius, laikoma, kad viešieji interesai, kuriems tenkinti jis įsteigtas arba kuriuos tenkinti jam nustatytas tikslas, yra pramoninio arba komercinio pobūdžio.*

PO statusą turės ir aukščiau nurodytas sąlygas atitinkančių viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų asociacija.

2 Teisminė praktika dėl viešojo intereso požymio

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad *viešuoju interesu laikytinas ne bet koks teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, o tik toks interesas, kuris atspindi ir išreiškia pamatines visuomenės vertybes, saugomas Konstitucijos. Tai toks visuomenės ar jos dalies interesas, kurį valstybė, vykdydama savo funkcijas, yra konstituciškai įpareigota užtikrinti ir tenkinti.*

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ESTT) byloje C-393/06 yra pasisakęs, kad *„viešosios teisės reglamentuojama įstaiga“ yra bet kuri įstaiga, pirma, įsteigta specialiai tam, kad tenkintų visuotinės svarbos poreikius, neturinčius pramoninio ar komercinio pobūdžio, antra, turinti juridinio asmens statusą ir, trečia, didžiąja dalimi finansuojama valstybės, regionų ar vietos valdžios*

institucijų ar kitų viešosios teisės reglamentuojamų įstaigų; arba kuriai taikoma tų įstaigų valdymo priežiūra; arba kuri turi administracinį, valdymo ar priežiūros organą, kurio daugiau kaip pusė narių yra skiriami valstybės, regiono ar vietos valdžios institucijų arba kitų viešosios teisės reglamentuojamų įstaigų.

Minėtoje ESTT byloje nagrinėjama Vienos miestui priklausanti įmonė, kurios tikslas – centralizuotas šilumos tiekimas būstams, viešosioms įstaigoms, biurams, įmonėms ir kt. Vienos mieste. Greta šios veiklos įmonė verčiasi ir kita, komercine veikla. ESTT teismas pažymėjo, kad *visų pirma, kalbant apie aptariamo subjekto įsteigimą ir jo tenkinamų poreikių pobūdį, reikia konstatuoti, kad Fernwärme Wien, kaip matyti iš Teisingumo Teismui pateiktų dokumentų, buvo įsteigta siekiant konkretaus tikslo – užtikrinti gyvenamųjų patalpų, viešųjų pastatų, įmonių patalpų ir biurų Vienos mieste šildymą panaudojant deginant atliekas gautą energiją. Per Teisingumo Teismo posėdį buvo nurodyta, kad šiuo metu ši šildymo sistema aptarnauja apie 250 000 būstų, daug biurų ir pramonės įmonių bei beveik visus viešuosius pastatus. Miesto aprūpinimas šiluma aplinką tausojančiu būdu, be abejonės, yra visuotinės svarbos poreikis. Todėl negalima neigti, jog Fernwärme Wien buvo įsteigta specialiai tam, kad tenkintų visuotinės svarbos poreikius. <...>*

Šiuo atžvilgiu visiškai nesvarbu, kad šiuos poreikius tenkina ar gali tenkinti privačios įmonės. Svarbu, kad kalbama apie poreikius, kuriuos valstybė ar vietos valdžios institucija nusprendžia dėl visuotinės svarbos priežasčių iš esmės patenkinti pačios arba kurių atžvilgiu jos ketina išsaugoti lemiamą įtaką.

Siekiant patikrinti, ar byloje aptariamo subjekto tenkinami poreikiai neturi pramoninio ar komercinio pobūdžio, reikia atsižvelgti į visas svarbias teises ir faktines aplinkybes, pavyzdžiui, aptariamą organizacijos įsteigimo aplinkybes ir sąlygas, kuriomis ji vykdo savo veiklą. Šiuo požiūriu, be kita ko, svarbu patikrinti, ar aptariama organizacija savo veiklą vykdo konkurencijos sąlygomis.

Byloje nagrinėjama įmonė, kaip minėta, įsteigta siekiant užtikrinti šildymą Vienos mieste, o ne siekti pelno. Kaip pažymėjo ESTT, *gali būti, kad ši veikla neš pelną, kuris kaip dividendai bus išmokamas šio subjekto akcininkams, to pelno siekimas nėra pagrindinis tikslas.*

Kitos bendrovės, kurios taip pat veikia šioje srityje, yra labai mažos ir todėl negali būti tikros konkurentės. Be to, ši sritis pasižymi pakankamai didele autonomija, nes miesto centrinio šildymo sistemą sunku pakeisti kitomis energijos rūšimis, kadangi tam reiktų didelių pertvarkymo darbų. Galiausiai Vienos miestas šiai šildymo sistemai skiria didelę svarbą ir dėl aplinkosaugos sumetimų. Taip pat ir dėl visuomenės nuomonės jis neleistų šios sistemos panaikinti, net jeigu ji būtų nuostolinga.

Atsižvelgiant į įmonės steigimo tikslus, galimą konkurencinę aplinką, įmonė buvo pripažinta PO.

3 Praktiniai pavyzdžiai

➔ Jei valstybė ar savivaldybė steigia įmonę tam, kad užtikrintų valstybei ar savivaldybei deleguotas funkcijas (pvz., įmonę, kuri užtikrintų miesto gyventojų ir svečių pervežimo mieste paslaugas, organizuotų viešąjį transportą ir pan., įstaigą, kuri teiktų švietimo paslaugas pagal privalomojo švietimo programas savivaldybės teritorijoje gyvenantiems vaikams iki 16 metų) - paprastai tokios įmonės turi PO statusą.

➔ Jei įmonės, kurios nėra PO steigia asociaciją ar sąjungą, kurios veikla skirta ne viešiesiems interesams, o įstatuose apibrėžtiems tam tikros grupės asmenų interesams tenkinti – pvz., jiems organizuoti mokymus, atstovauti institucijose ir pan. - tokia asociacija ar sąjunga neturės PO statuso, pvz.:

- **Lietuvos viešbučių ir restoranų asociacija**, tai svetingumo verslą vienijanti visuomeninė organizacija, kurią sudaro viešbučiai, restoranai ir pan., dalį gaunamo finansavimo naudoja viešbučių vystymui, personalo kvalifikacijos kėlimui ir pan.
- **Lietuvos mokslo periodikos asociacija** – tai savarankiška, savanoriška Lietuvos institucijų, įstaigų, įmonių, organizacijų ir fizinių asmenų, susijusių su periodinių mokslo leidinių leidyba. Asociacijos tikslas – siekti, kad Lietuvos mokslo periodika užimtų deramą vietą šalia pasaulinio lygio leidinių, šiuo metu asociacija vienija 20 narių, kurie leidžia apie 120 mokslo žurnalų.
- **Lietuvos grūdų augintojų asociacija** – kurios nariais gali būti fiziniai ir juridiniai asmenys, užsiimantys grūdų auginimu, perdirbimu, realizavimu, dirbantys sėklininkystės, mokslo bei kitose srityse.
- **Lietuvos skautų organizacija** – kurios misija – prisidėti prie jaunų žmonių ugdymo per vertybių sistemą, pagrįstą skautų įžodžiu ir priesakais.

Jei fiziniai asmenys steigia organizaciją, kuri rūpinasi tik jos narių interesais (pvz., gyventojai steigia namų bendriją ar bendruomenę, planuoja namo renovaciją, bendrą kiemo sutvarkymą ir pan.), ji taip pat neturės PO statuso.

Taigi, kiekvienu atveju nagrinėjama individualiai pagal aukščiau aptartus kriterijus ir pagal tai sprendžiama, ar subjektas turi ar ne PO statusą.

4 Užsienio šalių praktika

VPT, siekdama išsiaiškinti kitų valstybių patirtį, ar nevyriausybinės organizacijos (NVO) laikomos PO ar ne, apklausė keletą užsienio valstybių.

Škotija. Škotijoje pagal nacionalines ar ES programas gaunantis finansavimą NVO savaime nereiškia, kad gavėjas tampa PO (tai yra tik vienas iš elementų). Kiekvienu atveju sprendžiama individualiai dėl PO statuso.

Norvegija. Norvegijoje NVO paprastai nėra laikomos PO, ir paprastai jos neprivalo taikyti viešųjų pirkimų procedūrų perkant prekes ar paslaugas.

Tačiau jos gali būti laikomos PO, jei jos atitinka tokius kriterijus:

- jų veikla skirta visuomenės poreikiams
- jų veikla (veiklos dalis) skirta nepramoninio ar nekomercinio pobūdžio interesams tenkinti
- jas daugiausia finansuoja arba kontroliuoja viešoji institucija.

Kadangi dauguma NVO neatitinka šių kriterijų, viešųjų pirkimų taisyklės paprastai nėra joms taikomos. Tam tikrų lėšų iš viešojo sektoriaus gauti nepakanka, kad atitiktų PO statusui nustatytus kriterijus.

Lenkija. Lenkijoje klausimas, ar konkreti NVO arba asociacija turėtų būti laikoma PO, ar ne, yra nagrinėjama kiekvienu atveju atskirai. Lenkijoje paprastai tokie subjektai nebūtų kvalifikuojami kaip PO, nes net jeigu jie yra įsteigti konkrečioms viešojo intereso poreikiams tenkinti, paprastai neatitinka kitų sąlygų, reikalingų būti PO.

Latvija ir Estija. Latvija neturi nusistačiusi specialių taisyklių dėl PO statuso nustatymo NVO, asociacijoms ir kt. subjektams. Kiekvienu konkrečiu atveju vertinama subjekto atitiktis Latvijoje galiojančiame Viešųjų pirkimų įstatyme nustatytiems kriterijams. Estams taip pat neretai kyla klausimų dėl subjekto buvimo (tapimu) PO, kiekvienu konkrečiu atveju sprendžiama individualiai pagal konkrečias aplinkybes ir nacionalinius teisės aktus, kurie atitinka ES teisę.
